

VINT ANYS D'AL-ANDALUS HOMENATGE A PIERRE GUICHARD

Antoni Furió

El saber científic, el saber històric, bé que ho sabem o ho hauríem de saber, no és un saber acumulatiu. No s'hi dona d'una vegada per sempre ni és fruit de l'apilament i la sedimentació dels coneixements produïts per les successives generacions d'historiadors. Cada època, cada generació d'historiadors, construeix la seua pròpia imatge del passat. Una imatge que reflecteix les preocupacions —i les obsessions— del present des del qual escriu l'historiador. Al capdavant, com deia Croce —com deien també Bloch i Febvre—, tota història no és més que història contemporània. El passat és una clau per a entendre el present, però és des del present —des de les nostres preocupacions i obsessions— que mirem i interpretem el passat.

Durant molt de temps la historiografia espanyola considerà el període islàmic com una mena de parèntesi, una pausa obligada i penosa, en la seqüència històrica peninsular, alhora que negava la condició autòctona als musulmans locals, reduïts a mers invasors estrangers, dins una visió xenòfoba que remuntava les seues arrels a l'època mateixa de la Reconquesta. El Romanticisme —i més encara la vocació nacionalista de la nova historiografia liberal— propicià la reintegració de l'Espanya musulmana dins la història nacional. Una reintegració que es feia a costa de minimitzar l'aportació forana, àrab o berber, i emfasitzar per contra el component indígena, autòcton, que hauria mantingut invariables les seues estructures profundes per sota les aparences del canvi lingüístic i religiós produït pel triomf de l'Islam a la Península Ibèrica. De fet, els historiadors deixaren de parlar dels "àrabs d'Espanya" per a parlar dels "musulmans espanyols", suggerint així la idea que la cultura islàmica a al-Andalus havia constituït sobretot un fenomen espanyol, que devia molt poc a les aportacions orientals. Una tesi, expressada de manera ben diàfana en el títol d'un dels llibres més insignes de l'arabista valencià don Julià Ribera, *El sistema de riego de la Huerta no fue obra de los árabes*, i defensada vigorosament per les dues primeres espases del nacionalisme historiogràfic espanyol, Ramón Menéndez Pidal i Claudio Sánchez Albornoz.

És en aquest context historiogràfic, fortament ideologitzat, que cal situar l'aparició el 1976, ara fa vint anys, del llibre de Pierre Guichard, *Al-Andalus*.

Estructura antropológica de una sociedad islámica en Occidente. Un llibre que subvertiria completament la visió de la societat islàmica peninsular, restituint-li la seua pròpia originalitat i demostrant que la conquesta musulmana i la integració d'al-Andalus en la civilització islàmica havien modificat en profunditat, i no sols de manera superficial, tant les formes culturals com l'organització social dels habitants de la península. Sens dubte, la principal contribució de l'obra de Guichard consisteix, com dic, a haver restituït a al-Andalus la seua pròpia originalitat, a dotar-lo d'una entitat historiogràfica pròpia, estudiable per ella mateixa. En segon lloc, a situar aquesta originalitat dins un context social i cultural més ampli, el món islàmic, definit per unes estructures que Guichard qualifica d'orientals per oposició a les occidentals que caracteritzarien la societat cristiano-feudal. I, en tercer lloc, a examinar la societat andalusí no sols des d'un punt de vista politicoinstitucional i cultural, sinó també, o sobretot, des d'una perspectiva social, d'organització social i econòmica.

A més dels estrictament conceptuals, l'obra de Guichard també ha tingut altres desenvolupaments fecunds en el camp de la metodologia, particularment amb el recurs a l'anàlisi toponímica i, sobretot, a la recerca arqueològica, que han permès pal·liar la pobresa de les fonts escrites. Per tot això, i per moltes coses més —la seua mirada distant, desapassionada, crítica—, el llibre de l'historiador francès representà una veritable ruptura en la historiografia medieval peninsular. Vint anys després, les Universitats de Granada i de València han volgut aprofitar l'efemèride per a, a manera d'homenatge i reconeixement, organitzar un col·loqui internacional que, amb el títol *De la societat islàmica a la feudal. Vint anys d'Al-Andalus*, ha reunit en ambdues ciutats, del 9 al 15 de maig, una trentena d'especialistes de diverses universitats espanyoles, europees i americanes. Un col·loqui que, a més d'avaluar l'impacte i la significació de l'obra de Guichard, ha servit també per a actualitzar els nostres coneixements sobre la societat islàmica i la posterior conquesta cristiana. Per a reinterpretar, des d'una perspectiva més rica i complexa, la nostra visió d'una de les etapes més mal conegudes del passat històric peninsular.